

De invloed van sociale steun op het verband tussen persoonlijkheid en het welbevinden van adolescenten

Sabine van der Hoeven (3833585)
Masterthesis
Klinische kinder- en jeugdpsychologie
Begeleider: A. Franken
Tweede beoordelaar: Y. van Beek
01-07-2016

Universiteit Utrecht

Abstract

Verschillende studies hebben zich gericht op het verband tussen persoonlijkheidsfactoren en welbevinden. Hieruit blijkt dat een hoog niveau van Extraversie en Emotionele stabiliteit een van de grootste voorspellers is van welbevinden. Echter is er minder onderzoek gedaan naar het effect van sociale steun in dit verband, daarom wordt dit in huidig onderzoek meegenomen. Uniek is de opsplitsing tussen de steun van ouders en vrienden. Er wordt verwacht dat er een verband is tussen ouderlijke steun en het welbevinden van jonge adolescenten. Twee jaar later wordt juist verwacht dat steun van vrienden en welbevinden samenhangen. Bovendien wordt verwacht dat sociale steun een bufferend effect zal hebben op het verband tussen persoonlijkheid en welbevinden. Aan het eerste meetmoment hebben 288 adolescenten deelgenomen met een leeftijd variërend van 11,0 tot 14,8 jaar, waarvan 136 jongens en 152 meisjes. Twee jaar later deden er nog 285 adolescenten mee. Er is bewijs gevonden dat Extraversie en Emotionele stabiliteit een rol spelen in het welbevinden, maar dat dit niet los van de leeftijd van de adolescent moet worden onderzocht. De verschuiving van steunsystemen tijdens de vroege adolescentie is niet aangetoond. Wel is er een opvallend effect van sociale steun op het verband tussen Extraversie en het welbevinden van jonge adolescenten gevonden. Het positieve verband tussen Extraversie en het welbevinden is sterker voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, sociale steun ervaren. Gezien deze resultaten zou het van belang kunnen zijn dat interventies gericht letten op minder extraverte jonge adolescenten. Zonder sociale steun van ouders of vrienden is de kans op een hoog welbevinden voor hen beperkt.

Keywords: adolescenten, persoonlijkheid, ouderlijke steun, steun van vrienden, welbevinden

Er bestaat al geruime tijd erkenning voor het belang van zowel genetische aanleg als omgevingsfactoren in de ontwikkeling van adolescenten (Shonkoff & Phillips, 2000). In het ecologische systeemmodel wordt gesteld dat de meest directe invloed op de ontwikkeling van adolescenten wordt uitgeoefend door het micro-systeem (Bronfenbrenner, 1994). Binnen dit systeem vallen onder andere de sociale activiteiten en relaties van de adolescent in zijn of haar thuissituatie, de buurt of op school. De ervaringen die de adolescent in deze micro-systemen opdoet en de ideeën die daar worden gevormd, bijvoorbeeld de ervaren sociale steun, hebben in samenspel met de persoonlijkheid invloed op de ontwikkeling en het welbevinden van de adolescent (Shonkoff & Phillips, 2000). Dit onderzoek biedt inzicht in het verband tussen persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden van adolescenten, en onderzoekt de invloed van sociale steun op dit verband. Daarnaast zal er worden onderzocht of het effect van de sociale steun voornamelijk ouderlijke steun omvat of dat steun van vrienden meer invloed heeft op het welbevinden van adolescenten.

Welbevinden

Onder welbevinden wordt de subjectieve beleving die mensen over hun leven hebben verstaan. Het betreft de mate van levenstevredenheid en gevoelens zoals geluk, interesse en plezier (Diener & Ryan, 2009). De mate van welbevinden tijdens de adolescentie kan sterk fluctueren. Deze fluctuaties kunnen verklaard worden door verschillende veranderingen tijdens de adolescentie. Een toename van autonomie kan leiden tot onzekerheid en stress, wat een negatieve invloed heeft op het welbevinden (Vitaro, Brendgen & Wanner, 2005).

Het is van belang de oorzaken van het fluctueren van welbevinden te onderzoeken, aangezien welbevinden een belangrijke factor is bij verschillende positieve levensontwikkelingen. Zo hangt het welbevinden samen met een betere gezondheid (Diener en Chan, 2011) en herstel bij fysiek zieke patiënten (Lamers et al., 2011).

Het concept welbevinden wordt in de literatuur in verband gebracht met verschillende demografische kenmerken, waaronder sekse en leeftijd. Uit onderzoek komt naar voren dat jongens een hoger welbevinden rapporteren dan meisjes (Goldbeck et al., 2007). Daarnaast is uit onderzoek van Keyes (1998) gebleken dat het welbevinden van een individu verbetert naarmate iemand ouder wordt. Om welbevinden te onderzoeken is het daarom van belang dat deze factoren worden meegenomen in huidig onderzoek.

Persoonlijkheidsfactoren

Persoonlijkheidsfactoren worden vaak teruggebracht naar vijf hoofdfactoren, ook wel het 5-factor model of de Big Five genoemd (Sander mann et al., 2012). De theorie van de Big Five geeft vijf dimensies waarmee de belangrijkste domeinen van persoonlijkheid gemeten

kunnen worden. Deze vijf dimensies zijn Extraversie (de mate waarin iemand er de voorkeur aan geeft actief bezig te zijn met anderen), Vriendelijkheid (de mate waarin iemand onbaatzuchtig is), Zorgvuldigheid (de mate van doelgerichtheid in activiteiten), Emotionele stabiliteit (de mate van veerkracht in stresssituaties) en Openheid voor ideeën (de mate waarin iemand nieuwsgierig is).

Persoonlijkheidsfactoren en welbevinden. Verschillende studies hebben zich gericht op de persoonlijkheidsfactoren als voorspellers van welbevinden. Hieruit blijkt dat een hoog niveau van Extraversie en Emotionele stabiliteit een van de grootste voorspellers is van tevredenheid met het leven (Hayes & Joseph, 2003; Hills & Argyle, 2001a). Costa en McCrae (1991) lieten zien dat er een verband is tussen Extraversie en Emotionele stabiliteit en gevoelens van geluk. Echter zijn er over het verband tussen de andere drie persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden minder eenduidige resultaten. Enkele studies laten een positief verband zien tussen Zorgvuldigheid en Vriendelijkheid en het welbevinden (Costa en McCrae, 1991), terwijl andere studies dit niet vinden (Boyce, Wood & Brown, 2010). De persoonlijkheidsfactor Openheid voor ideeën vergroot de kans op zowel positieve als negatieve ervaringen, waardoor het weinig invloed op welbevinden lijkt te hebben (Costa en McCrae, 1991).

Vanwege bovengenoemde bevindingen wordt er in dit onderzoek verwacht dat Extraversie en Emotionele stabiliteit positief samenhangen met het welbevinden van de adolescent. Naar het verband tussen de andere drie persoonlijkheidsfactoren en welbevinden zal exploratief gekeken worden.

Sociale steun en welbevinden

Het begrip sociale ondersteuning verwijst naar de omstandigheid dat iemand kan beschikken over hulp van personen uit het sociale netwerk op het moment dat daar behoefte aan bestaat (Smit, 1993). Uit onderzoek komt naar voren dat sociale steun een belangrijke rol speelt met betrekking tot welbevinden (Gilman & Huebner 2003). Zo kan sociale steun een effect hebben op welbevinden aan de hand van sociale interactie. Er zou verwacht kunnen worden dat iemand die meer sociale steun ervaart, ook meer sociale interactie heeft. Als deze interactie plezierig is, dan beïnvloedt dit de emoties, cognities en het gedrag op een positieve wijze, wat bijdraagt aan het welbevinden (Cohen, Gottlieb & Underwood, 2000). In huidig onderzoek wordt daarom verwacht dat de ervaren sociale steun een positief effect zal hebben op het welbevinden van adolescenten.

Ouderlijke steun en steun van vrienden. Bij het onderzoeken van de ervaren sociale steun door adolescenten is het van belang naar de bron van deze steun te kijken. Tijdens de

adolescentie vindt er namelijk een verandering in relaties plaats. In de kindertijd en in het begin van de adolescentie nemen ouders nog de centrale positie in het netwerk in. Hoewel relaties met leeftijdsgenoten ook dan belangrijk zijn voor het sociale functioneren is de relatie met ouders in die tijd dominant. In de loop van de adolescentie neemt het belang van relaties met leeftijdsgenoten steeds meer toe (Benson & Scales, 2009).

De periode rondom de overgang naar het voortgezet onderwijs kan volgens Vitaro, Brendgen & Wanner (2005), een uitdagende en stressvolle fase van ontwikkeling zijn. Deze overgang kan gepaard gaan met een groter verlangen naar autonomie (Somers, Owens & Piliawsky, 2008). Autonomie zou ervoor kunnen zorgen dat de relatie tussen ouder en kind zal afnemen. Bij de aanpassing aan deze verandering zou vooral de steun van klasgenoten belangrijk zijn (Ladd, 1990). Helliwell en Putnam (2004) vonden echter pas een verschuiving van de steunsystemen in de vroege volwassenheid. Zij vonden dat het contact van de, in dit geval volwassen respondenten, met vrienden belangrijker is voor het welbevinden dan het contact met familie.

In huidig onderzoek wordt verwacht dat er een verband is tussen ouderlijke steun en het welbevinden van de jonge adolescenten. Daarnaast wordt er twee jaar later, bij de oudere adolescenten, juist een verband tussen steun van vrienden en het welbevinden verwacht.

Sociale steun, persoonlijkheid en welbevinden

Warmte in relaties en het psychosociaal functioneren zou beïnvloed kunnen worden door persoonlijkheid (Bowman et al., 2014). Naast een direct effect van iemands persoonlijkheid op het welbevinden, zou ervaren sociale steun dit verband kunnen versterken of verzwakken.

Sociale steun kan wellicht een buffer vormen tegen stress. Hierin kan sociale steun als bron dienen voor advies, praktische hulp en materialen en zo de omgang met stress en tegenslagen verminderen (Lin et. al., 1979). Hiernaast kunnen bronnen van sociale steun zorgen voor ventilatie van emoties en op die manier de stress reduceren (Pearson, 1986). Een goede omgang met stressoren kan de negatieve impact van stress op het welbevinden verminderen (Brown, Wallace & Williams, 2001). Dit bufferend effect wil zeggen dat een stressor onder invloed van sociale steun minder sterk ervaren wordt. Er zou daarom verwacht kunnen worden dat sociale steun een bufferend effect heeft op het verband tussen persoonlijkheid en welbevinden.

Huidig onderzoek

De literatuur laat zien dat persoonlijkheidsfactoren en welbevinden relevante onderzoeksthema's zijn voor adolescenten. Bestaande onderzoeken laten echter verschillende

vragen liggen. Dit onderzoek kijkt naar het verband tussen persoonlijkheid en welbevinden bij adolescenten en in het bijzonder naar de invloed van sociale steun op dit verband.

In lijn met eerder onderzoek (Hayes & Joseph, 2003) wordt in huidig onderzoek verwacht dat Extraversie en Emotionele stabiliteit positief samenhangen met het welbevinden van de adolescent. Naar de andere drie persoonlijkheidsfactoren, Vriendelijkheid, Zorgvuldigheid en Openheid voor ideeën, zal exploratief gekeken worden of er sprake is van een samenhang met het welbevinden.

Ten tweede wordt verwacht dat de ervaren sociale steun een positief effect zal hebben op het welbevinden van adolescenten. De verwachting is dat er een verband is tussen ouderlijke steun en het welbevinden van jonge adolescenten. Daarnaast wordt er twee jaar later, bij de oudere adolescenten, juist een verband tussen steun van vrienden en het welbevinden verwacht.

Ten slotte wordt verwacht dat sociale steun een bufferend effect heeft op het verband tussen persoonlijkheid en welbevinden.

Methode

Participanten

Aan dit onderzoek hebben 288 Nederlandse gezinnen uit het (Nijmeegse) Gezin en Persoonlijkheid-onderzoek deelgenomen. De gezinnen bestonden uit twee ouders en twee adolescente kinderen (Haselager & Van Aken, 1999). Ze werden willekeurig geselecteerd uit adreslijsten die ter beschikking gesteld waren door 23 representatieve gemeenten in Nederland. Gezinnen namen deel aan drie meetmomenten met een gemiddeld interval van een jaar. Het onderzoek werd uitgevoerd in 1998, 1999 en 2000. In huidig onderzoek is gekeken naar de jongste adolescent binnen het gezin op het eerste en laatste meetmoment. Aan het eerste meetmoment hebben 288 adolescenten deelgenomen met een leeftijd variërend van 11,0 tot 14,8 jaar ($M = 12.4$, $SD = .77$), waarvan 136 jongens ($M = 12.4$, $SD = .06$) en 152 meisjes ($M = 12.4$, $SD = .06$). Ongeveer de helft van deze groep adolescenten zat bij aanvang van het onderzoek in groep 7 of 8 van de basisschool. De andere helft van de adolescenten zat op de middelbare school.

Design en procedure

Huidig onderzoek had een kwantitatief, longitudinaal design. De gezinnen kregen een brief waarin het onderzoek toegelicht werd en waarin aangekondigd werd dat ze door interviewers zouden worden opgebeld om hun medewerking te vragen. Van de gezinnen waar telefonisch contact mee werd opgenomen wilde de helft meewerken. De deelnemende gezinnen werden in drie jaarlijkse meetronden thuis bezocht, deze meetmomenten worden

beschreven als wave 1, wave 2 en wave 3. De gezinnen werden bezocht door een interviewer. De interviewer liet beide ouders en de twee adolescente kinderen een reeks vragenlijsten invullen. De interviewer bleef bij het gezin zodat iedereen de vragenlijst onafhankelijk van elkaar en volledig invulde. In iedere meetronde kregen de adolescenten na het invullen van de vragenlijsten een cd-bon ter waarde van 7,50 euro. Na de derde meetronde maakten gezinnen die driemaal hadden deelgenomen kans op een van de vijf reischeques. In huidig onderzoek is er gekeken naar de jonge adolescenten op het eerste en laatste meetmoment. Omdat er bij deze groep en op deze meetmomenten sprake was van de overgang naar het voortgezet onderwijs. De overgang naar het voortgezet onderwijs zou een belangrijke voorspeller kunnen zijn voor de verschuiving van de steunsystemen. Van de 288 gezinnen die in de eerste meetronde deelnamen aan het onderzoek, deden er in de derde meetronde nog 285 mee.

Materialen

Welbevinden. Het welbevinden werd gemeten aan de hand van de Cantril Ladder (Cantril, 1965). Dat is een tienpuntsschaal welke de algehele beoordeling van de persoonlijke situatie van een individu meet (Fischer, 1973). Het welbevinden wordt vastgesteld aan de hand van één vraag naar hoe de adolescent zich voelt op schaal van 0 tot 10. Een 10 betekent dat het heel goed gaat. Een 0 geeft aan dat het heel slecht gaat. Uit onderzoek blijkt dat de Cantril Ladder een goede validiteit heeft en dat de betrouwbaarheid aannemelijk is (Atkinson, 1982).

Persoonlijkheidsfactoren. Het zelfoordeel over de persoonlijkheidsfactoren van de jonge adolescenten werd gemeten met een Nederlandse bewerking van de Big Five-vragenlijst van Goldberg (1992). Deze bewerking maakt gebruik van dertig van de originele honderd items; zes items voor elk van de vijf persoonlijkheidsfactoren (Gerris et al., 2010). Deze dertig items werden gemeten met behulp van een zevenpunts-Likertschaal. De schaal liep van (1) 'Klopt helemaal niet' tot (7) 'Klopt helemaal'. Voorbeeld-items voor Extraversie zijn 'spraakzaam' en 'mondig', voor Vriendelijkheid 'aardig' en 'behulpzaam', voor Zorgvuldigheid 'gedisciplineerd' en 'accuraat'. Emotionele stabiliteit werd vastgesteld aan de hand van het tegenovergestelde construct Neuroticisme en maakte gebruik van voorbeelditems: 'onzeker' en 'nervus'. Voorbeeld-items voor Openheid voor ideeën zijn 'creatief' en 'artistiek'. De betrouwbaarheid van de persoonlijkheidsfactoren was voldoende tot goed, met waarden tussen de .63 en .86. In Tabel 1 staan alle betrouwbaarheidscoëfficiënten van wave 1 en wave 3 weergegeven.

Tabel 1

Betrouwbaarheden van de persoonlijkheidsfactoren, de ouderlijke steun en de steun van vrienden in wave 1 en wave 3

Schaal	Cronbach's α	
	Wave 1 (N = 288)	Wave 3 (N = 285)
Extraversie	.48	.57
Vriendelijkheid	.76	.74
Zorgvuldigheid	.50	.53
Emotionele stabiliteit	.71	.78
Openheid voor ideeën	.63	.69
Ouderlijke steun	.76	.77
Vriendensteun	.81	.77

Sociale steun. De sociale steun werd gemeten aan de hand van de Relational Support Inventory (Scholte, Van Lieshout, & Van Aken, 2001). Dit is een zelfrapportage-vragenlijst bestaande uit 27 items om de relationele ondersteuning te meten die de adolescenten ervoeren van hun moeder, vader en beste vriend of vriendin. De 'beste vriend(in)' werd omschreven als 'een persoon die jou ook als een van zijn of haar beste vriend(inn)en zou aanwijzen'. Personen met wie de adolescenten verkering hadden of op wie zij verliefd waren werden niet als beste vriend(in) aangemerkt. De adolescenten moesten op een vijfpuntsschaal aangeven in hoeverre elk van de 27 items van toepassing was voor de genoemde personen. Voorbeeld-items zijn: 'Ik kan (vader) vertrouwen' en 'Ik ben bang dat (moeder) mij in de steek zal laten'. De schaal liep van (1) 'klopt erg goed' tot (5) 'klopt erg slecht'. In huidig onderzoek wordt er een onderscheid gemaakt in ervaren ouderlijke steun en ervaren steun van vrienden. De betrouwbaarheden van ervaren ouderlijke steun in het eerste en laatste meetmoment waren goed, (resp. $\alpha = .92$, $\alpha = .93$). De betrouwbaarheden voor ervaren steun van vrienden op de twee meetmomenten waren tevens goed (resp. $\alpha = .91$, $\alpha = .93$).

Analyse

De kwantitatieve data van deze vragenlijsten werd geanalyseerd met SPSS 22 (IBM Corp, 2013). Om de hoofeffecten tussen de persoonlijkheidsfactoren en sociale steun en welbevinden te testen werden multiple regressieanalyses uitgevoerd. Aan de hand daarvan kon gekeken worden of de variabelen een samenhang hadden met elkaar en hoe groot dit effect was. Er werd binnen deze analyses gecontroleerd voor sekse en voor de leeftijd van de adolescent. Om vervolgens de moderatie analyse uit te kunnen voeren werden

interactievariabelen, [ervaren sociale steun] X [persoonlijkheidsfactor], aangemaakt. Deze werden bij de volgende stap van de multiple regressieanalyse ingevoerd. Dit werd gedaan voor de persoonlijkheidsfactoren, ouderlijke steun en steun van vrienden in zowel wave 1 als wave 3.

Resultaten

Voorbereidende analyses

Er diende gecontroleerd te worden op mogelijke uitschieters voordat de resultaten geïnterpreteerd konden worden. Aan de hand van *Stem-and-leaf plots* werden er enkele uitschieters gevonden. Deze statistische uitschieters zijn nader geanalyseerd, er is besloten ze niet uit de analyses te verwijderen, omdat het wel mogelijke scores betrof. Daarnaast is er middels T-toetsen gecontroleerd voor sekse op het welbevinden. In wave 3 werd er een significant verschil gevonden, jongens scoorden op dat meetmoment significant hoger dan meisjes op het welbevinden, $B = -0.31$, $t(284) = -2.01$, $p = .05$. Tevens bleek leeftijd in wave 3 een significant verschil op welbevinden te hebben, naarmate de leeftijd toeneemt daalt het welbevinden van deze groep participanten, $B = -0.001$, $t(287) = -2.82$, $p = .005$. Sekse en de leeftijd van de adolescent verklaarde op dat moment 4,1% van de variantie in het welbevinden, $R^2 = .041$, $F(2, 279) = 5.95$, $p < .01$.

Beschrijvende statistieken

In Tabel 2 zijn de gemiddelden, standaarddeviaties en Pearson correlatiecoëfficiënten van het welbevinden, de persoonlijkheidsfactoren, de ouderlijke steun en steun van vrienden en de sekse van de adolescenten weergegeven. In de tabel is te zien dat enkele persoonlijkheidstrekken onderling significant samenhangen. Opvallend is dat Extraversie met alle persoonlijkheidsfactoren, behalve Zorgvuldigheid, in beide waves positief samenhangt. Daarnaast hangt ouderlijke steun in zowel wave 1 als wave 3 significant positief samen met welbevinden en de vijf persoonlijkheidsfactoren.

Tabel 2.

Gemiddelden, standaarddeviaties en Pearson correlatiecoëfficiënten

Schaal in wave 1 en wave 3	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1. Welbevinden w1	-																			
2. Welbevinden w3	.35**	-																		
3. Extraversie w1	.22**	.19**	-																	
4. Extraversie w3	.22**	.34**	.59**	-																
5. Vriendelijkheid w1	.21**	.07	.21**	.17**	-															
6. Vriendelijkheid w3	.15*	.26**	.19**	.31**	.43**	-														
7. Zorgvuldigheid w1	.09	-.02	-.09	-.10	-.09	.20**	-													
8. Zorgvuldigheid w3	.04	.038	-.02	-.02	-.02	.27**	.56**	-												
9. Neuroticisme w1	-.14*	.16**	-.46**	-.28**	-.05	-.05	.05	-.05	-											
10. Neuroticisme w3	-.19**	-.42**	-.28**	-.48**	.06	-.14*	.08	.03	.51**	-										
11. Openheid voor ideeën w1	.12	.13*	.19**	.12*	.44**	.27**	.23**	.09	-.01	.02	-									
12. Openheid voor ideeën w3	.02	.10	.24**	.24**	.28**	.43**	.09	.20**	-.07	-.08	.53**	-								
13. Ouderlijke steun w1	.24**	.20**	.16**	.15*	.26**	.27**	.23**	.18**	-.20**	-.15*	.11	.13*	-							
14. Ouderlijke steun w3	.22**	.39**	.17**	.23**	.30**	.40**	.20**	.16**	-.19**	-.25**	.12*	.16**	.57**	-						
15. Vriendensteun w1	.20**	.11	.29**	.19**	.42**	.30**	.11	.06	-.18**	-.06	.18**	.09	.56**	.32**	-					
16. Vriendensteun w3	.05	.22**	.28**	.32**	.26**	.42**	.01	.08	-.13*	-.15*	.14*	.28**	.32**	.51**	.45**	-				
17. Leeftijd w1	-.04	-.17**	-.01	-.04	.08	.06	-.01	.02	.07	.07	.07	.04	.04	-.15*	.14*	.03	-			
18. Leeftijd w3	-.04	-.17**	-.01	-.04	.08	.06	-.01	.02	.07	.07	.07	.04	.04	-.15*	.15*	.03	.99**	-		
19. Sekse	-.05	-.12	.10	.11	.10	.15**	.12	.15*	.58	.14*	.03	.04	.12	.12*	.28**	.32**	-.01	-.01	-	
M (SD)	8.74 (1.20)	8.42 (1.30)	3.41 (0.83)	3.36 (0.84)	5.39 (0.74)	5.58 (0.69)	4.19 (0.85)	4.30 (0.85)	3.51 (0.98)	3.44 (1.01)	4.79 (0.90)	5.01 (0.87)	3.08 (3.03)	3.03 (0.21)	3.03 (0.32)	3.06 (0.22)	12.4 (0.77)	14.4 (0.77)	136 ^A 152 ^B	

Noot. ^A = aantal jongens, ^B = aantal meisjes * $p < .05$, ** $p < .01$

Persoonlijkheidsfactoren en welbevinden

Het eerste hoofdeffect dat werd onderzocht was tussen de persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden. Dit verband werd bekeken in wave 1 en twee jaar later in wave 3. De persoonlijkheidsfactoren verklaarden gezamenlijk in wave 1 8,8% van de variantie in welbevinden van de adolescenten, $\Delta R^2 = .088$, $\Delta F(7, 276) = 3.81$, $p = .001$. In wave 3 verklaarden de persoonlijkheidsfactoren 26,6% van de variantie in het welbevinden, $\Delta R^2 = .266$, $\Delta F(7, 274) = 14.21$, $p < .001$. In tabel 3 is een overzicht weergegeven van de resultaten.

In wave 1 en wave 3 werd er een positief significant verband gevonden tussen *Extraversie* en het welbevinden. Respectievelijk, $B = 0.21$, $t(287) = 2.58$, $p = .01$ en $B = 0.21$, $t(284) = 2.51$, $p < .05$. Dit betekent dat een hogere mate van *Extraversie* samenhangt met een hoger niveau van welbevinden van zowel de jonge als oudere adolescent. Voor *Emotionele stabiliteit* werd er geen significant verband gevonden met welbevinden in wave 1. Echter wordt er in wave 3 wel een significant verband gevonden, $B = -0.37$, $t(284) = -4.75$, $p < .001$. Dit is de score voor neuroticisme, oftewel het tegenovergestelde van emotionele stabiliteit. Wat wil zeggen dat de persoonlijkheidsfactor *Emotionele stabiliteit* op dat moment significant positief samenhangt met het welbevinden. Een hogere mate van *Emotionele Stabiliteit* hangt dus samen met een hoger niveau van welbevinden van de oudere adolescent.

Voor de exploratief onderzochte persoonlijkheidsfactoren, kwam er een significant verband naar voren tussen *Vriendelijkheid* en welbevinden. In wave 1 en wave 3 werd er een positief significant verband gevonden tussen *Vriendelijkheid* en welbevinden. Respectievelijk, $B = 0.20$, $t(287) = 2.47$, $p < .05$ en $B = 0.29$, $t(284) = 3.64$, $p < .001$. Dat wil zeggen dat een hogere mate van *Vriendelijkheid* samenhangt met een hoger niveau van welbevinden. *Zorgvuldigheid* en *Openheid van ideeën* hebben geen significant verband met het welbevinden, dit geldt zowel voor wave 1 als wave 3.

Sociale steun en welbevinden

Het tweede hoofdeffect dat werd onderzocht, is de relatie tussen de ervaren sociale steun en het welbevinden van adolescenten. De door de adolescenten ervaren sociale steun verklaarde 11,1% van de variantie in het welbevinden in wave 1, $\Delta R^2 = .111$, $\Delta F(9, 274) = 3.78$, $p < .001$. In wave 3 verklaarde de ervaren sociale steun 31,4% van de variantie in het welbevinden, $\Delta R^2 = .314$, $\Delta F(8, 272) = 13.81$, $p < .001$. De sociale steun werd opgesplitst in de ervaren ouderlijke steun en ervaren steun van vrienden. In tabel 3 is een overzicht weergegeven van alle resultaten.

Voor zowel ouderlijke steun als steun van vrienden wordt geen significant verband gevonden met het welbevinden bij de jonge adolescenten. In wave 3 is echter wel een

significant positief verband gevonden tussen ervaren ouderlijke steun en het welbevinden van de adolescent, $B = 0.30$, $t(284) = 3.72$, $p < .001$. Dit wijst op een toename van het welbevinden wanneer de oudere adolescent meer steun van ouders ervaart.

Tabel 3.

Lineair model van het effect van de persoonlijkheidsfactoren op het welbevinden en het effect van sociale steun op welbevinden

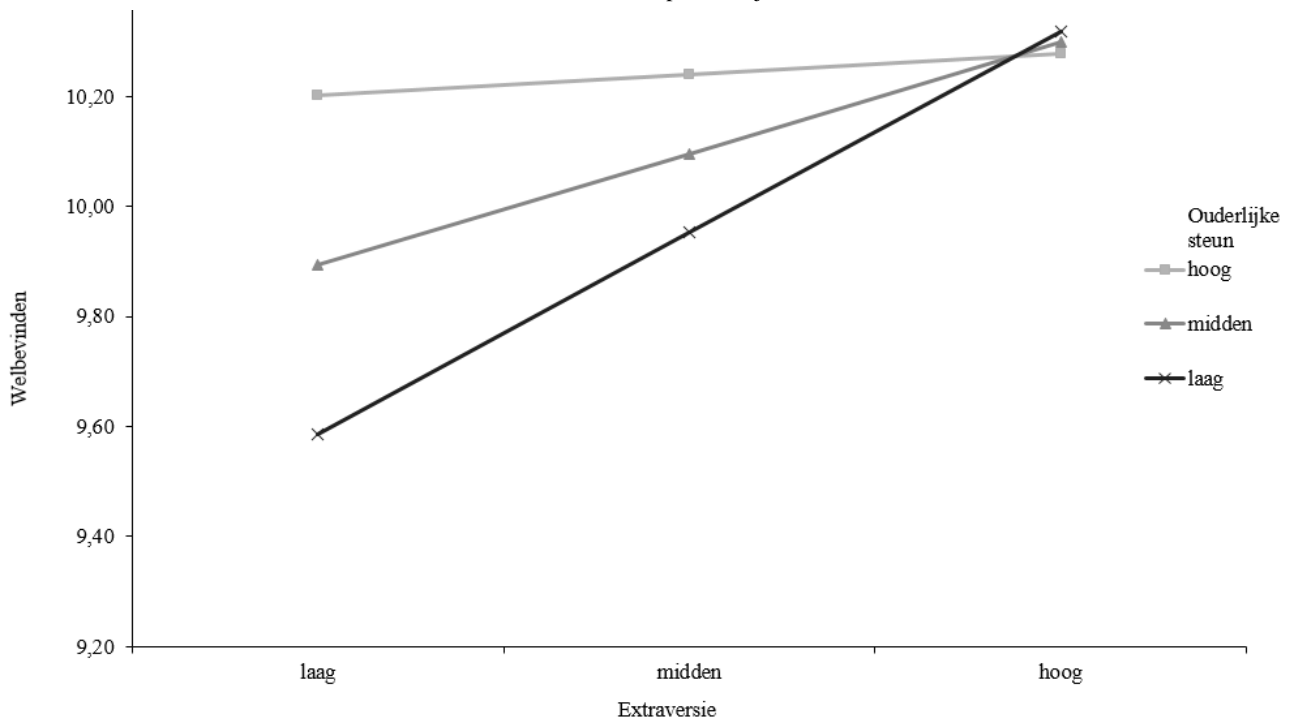
	Wave 1				Wave 3			
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Extraversie	0.21	0.08	2.58	.010	0.21	0.08	2.51	.013
Vriendelijkheid	0.20	0.08	2.47	.014	0.29	0.08	3.64	<.001
Zorgvuldigheid	0.06	0.08	0.84	.402	0.03	0.07	0.42	.676
Neuroticisme	-0.04	0.08	-.52	.604	-0.37	0.08	-4.75	<.001
Openheid voor ideeën	-0.01	0.08	-.07	.944	-0.08	0.08	-1.04	.299
Ervaren ouderlijke steun	0.16	0.09	1.83	.069	0.30	0.08	3.72	<.001
Ervaren steun van vrienden	0.06	0.10	0.65	.518	0.04	0.09	0.41	.681

Moderatie analyse

Door middel van interactievariabelen in de multiple regressieanalyses is gemeten of de door de adolescent ervaren sociale steun de relatie tussen de Big Five persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden beïnvloedt. De interactievariabelen verklaarden 16% van de variantie van het welbevinden in wave 1, $\Delta R^2 = .160$, $\Delta F(14, 269) = 3.67$, $p < .001$. In wave 3 verklaarden de interactievariabelen 32,9% van de variantie van het welbevinden, $\Delta R^2 = .329$, $\Delta F(14, 267) = 9,342$, $p < .001$.

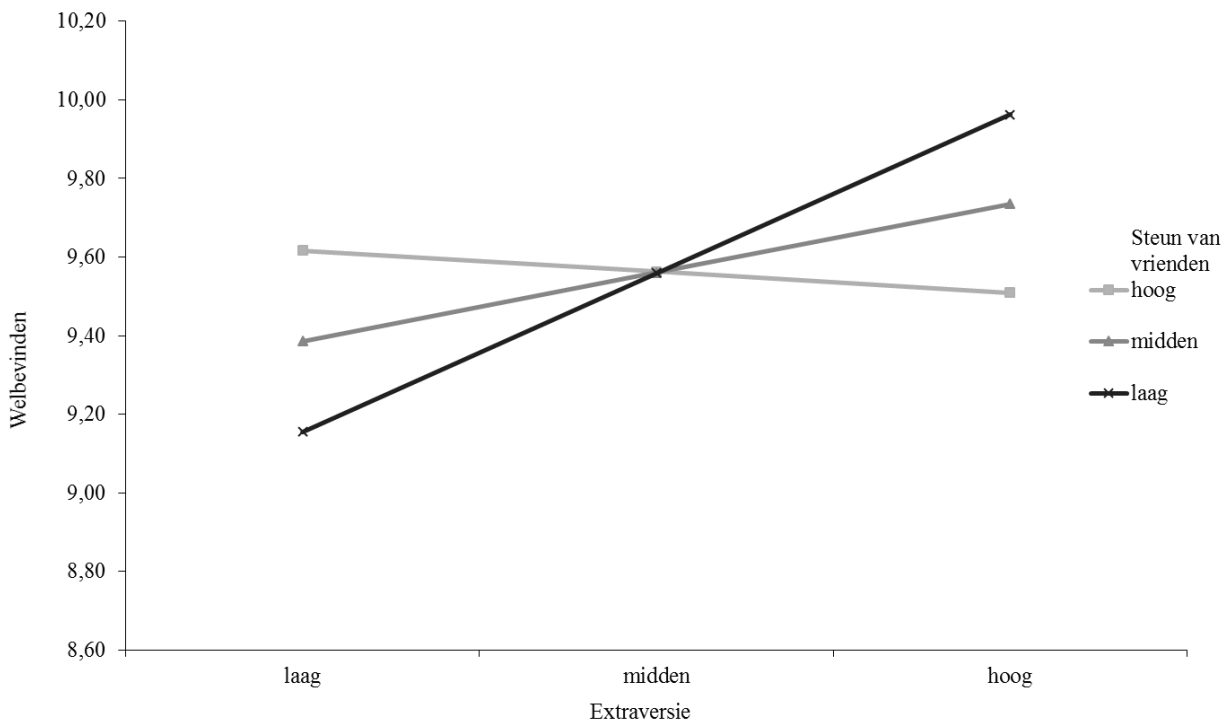
Ouderlijke steun. Wanneer wordt gekeken naar het moderatie effect van ouderlijke steun op het verband tussen Extraversie en het welbevinden van de adolescent, wordt er een significant negatief verband gevonden voor wave 1, $B = -0.16$, $t(287) = -2.14$, $p < .05$. Zoals te zien in Figuur 1, wijst dit erop dat het positieve verband tussen Extraversie en het welbevinden sterker is voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, ouderlijke steun ervaren.

De relatie tussen persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden van de adolescent

Figuur 1. Interactie-effect in wave 1 van ervaren ouderlijke steun op Extraversie en het welbevinden van de adolescent

Steun van vrienden. Steun van vrienden heeft enkel een negatief effect op het verband tussen Extraversie en het welbevinden van de jonge adolescenten, $B = -0.23$, $t(284) = -2.87$, $p < .01$. Dit betekent dat het positieve verband tussen Extraversie en het welbevinden sterker is voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, steun van vrienden ervaren.

Figuur 2. Interactie-effect in wave 1 van steun van vrienden op Extraversie en het welbevinden van de adolescent

Discussie

Doel van dit onderzoek was meer inzicht te krijgen in het effect van sociale steun in het verband tussen persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden van adolescenten. Dit effect werd onderzocht door een onderscheid te maken tussen ervaren ouderlijke steun en steun van vrienden. Daarnaast werd er een onderscheid gemaakt tussen jonge en oudere adolescenten. Opvallende uitkomsten waren het positieve verband van ouderlijke steun op het welbevinden van de oudere adolescenten. Daarnaast heeft zowel ouderlijke steun als steun van vrienden een negatief effect op het verband tussen Extraversie en het welbevinden van de jonge adolescenten. Hieronder zullen de gevonden resultaten worden besproken en zal er worden ingegaan op de beperkingen van het onderzoek en de implicaties voor vervolgonderzoek.

Persoonlijkheidsfactoren en welbevinden

In huidig onderzoek werd verwacht dat de persoonlijkheidsfactoren Extraversie en Emotionele stabiliteit zouden samenhangen met het welbevinden van de adolescent. Voor de jongere adolescenten wordt er een verband gevonden tussen Extraversie en het welbevinden. Echter wordt er bij jonge adolescenten geen verband gevonden tussen Emotionele stabiliteit en welbevinden. Dit zou verklaard kunnen worden doordat jonge adolescenten in een periode zitten vol veranderingen, zoals de overgang naar een andere school, dit gaat gepaard met onzekerheden (Vitaro, Brendgen & Wanner, 2005). De jonge adolescenten staan echter niet alleen in deze periode, ze kunnen zich wellicht goed identificeren met leeftijdsgenoten die hetzelfde doormaken. De periode vol veranderingen kan lijden tot minder emotionele stabiliteit, maar dit hoeft voor de jonge adolescenten geen groot effect op het welbevinden te hebben. Adolescenten die zich goed kunnen identificeren met hun leeftijdsgenoten ervaren namelijk meer welbevinden (Helsen, Vollebergh & Meeus, 1997).

Naar de andere drie persoonlijkheidsfactoren werd exploratief gekeken. Voor de persoonlijkheidsfactor Vriendelijkheid wordt er een positief verband gevonden met het welbevinden van zowel de jonge als oudere adolescenten. Het positieve verband tussen Vriendelijkheid en welbevinden wijst erop dat adolescenten een hogere mate van welbevinden ervaren wanneer zij zichzelf als vriendelijk beoordelen. In onderzoek van Costa en McCrae (1991) wordt dit verklaard doordat Vriendelijkheid meer positieve ervaringen in sociale situaties veroorzaakt, wat leidt tot een hoger welbevinden.

Sociale steun en welbevinden

In huidig onderzoek is gekeken naar de ouderlijke steun en steun van vrienden. Verwacht werd dat er een verschuiving zou plaatsvinden tussen deze steunsystemen. Bij de jonge adolescenten werd er een verband verwacht tussen ervaren ouderlijke steun en het

welbevinden. Daarnaast werd er twee jaar later juist een verband verwacht tussen steun van vrienden en het welbevinden.

Echter werd er tegen de verwachting in enkel bij de oudere adolescenten een verband tussen ouderlijke steun en het welbevinden gevonden. De verklaring hiervoor zou kunnen liggen in de leeftijd van de adolescenten. Aangezien in huidig onderzoek de jongste adolescenten van de gezinnen zijn meegenomen zijn de adolescenten ook twee jaar later nog relatief jong, gemiddeld 14 jaar. Onderzoek van Helliwell en Putnam (2004) wees op het toenemende belang van steun van vrienden voor het welbevinden. Echter waren de participanten binnen dit onderzoek vroeg volwassen, met leeftijden tussen de 17 en 18 jaar. Onderzoek van Helsen, Vollebergh & Meeus (1997) vindt tevens dat de verschuiving van de steunsystemen pas later plaatsvindt, voornamelijk tussen het vijftiende en het zeventiende levensjaar. Om de verschuiving van de steunsystemen in het verband met welbevinden te kunnen aantonen is in huidig onderzoek mogelijk naar te jonge adolescenten gekeken.

Sociale steun, persoonlijkheid en welbevinden

Ten slotte werd onderzocht of sociale steun een effect heeft op het verband tussen de persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden. Tegen de verwachting in werd gevonden dat het verband tussen Extraversie en het welbevinden sterker is voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, sociale steun ervaren.

Het ervaren van veel ouderlijke steun door de adolescent zorgt ervoor dat een toename van de persoonlijkheidsfactor Extraversie resulteert in een minder grote toename van het welbevinden, dan wanneer er minder steun wordt ervaren. Bij het ervaren van veel ouderlijke steun is er sprake van een vrij constant niveau van welbevinden. Wanneer er echter sprake is van weinig ervaren ouderlijke steun is de mate van Extraversie van grote invloed op de mate van welbevinden. Dit zou verklaarbaar kunnen zijn doordat adolescenten die niet erg extravert zijn minder sociale contacten hebben, hierdoor ervaren ze minder steun van vrienden, waardoor het belang van ouderlijke steun voor het welbevinden toeneemt (Argyle en Lu, 1990).

Daarnaast wordt er bij de jonge adolescenten gevonden dat het verband tussen Extraversie en welbevinden sterker is voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, steun van vrienden ervaren. Dit betekent dat wanneer een adolescent laag scoort op de persoonlijkheidsfactor Extraversie, er meer steun van vrienden nodig is voor een hoog welbevinden. Dit zou verklaard kunnen worden doordat steun van vrienden een bufferende werking heeft op het verband tussen Extraversie en welbevinden. Dit bufferend effect wil zeggen dat een stressor onder invloed van sociale steun minder sterk ervaren wordt. Uit

onderzoek blijkt dat introverte personen meer stress ervaren (Niehoff, 2014). Sociale steun kan als bron dienen voor advies, praktische hulp en materialen en zo de omgang met stress en tegenslagen verminderen (Lin et. al., 1979). Er zou verwacht kunnen worden dat steun van vrienden voor adolescenten een sterkere bufferende werking heeft tegen stress dan ouderlijke steun. Omdat in deze leeftijdsfase de stressoren waarschijnlijk aspecten omvatten waarbij adolescenten het liefst steun van leeftijdsgenoten ervaren. Bij een hoge mate van stress, maar ook een hoge mate van ervaren steun van vrienden draagt dit bij aan een hoger welbevinden. Uit onderzoek blijkt dat een goede omgang met stressoren de negatieve impact van stress op het welbevinden kan verminderen (Brown, Wallace & Williams, 2001). Extraverte adolescenten hebben steun van vrienden wellicht in mindere mate nodig voor hun welbevinden.

Wanneer de adolescenten twee jaar ouder zijn is dit effect echter niet meer zichtbaar. Dit zou verklaard kunnen worden doordat oudere adolescenten wellicht meer waarde hechten aan sociale steun dan op jongere leeftijd. Wanneer adolescenten ouder worden staan ze er wellicht vaker bij stil hoe ze worden beoordeeld in sociale situaties, hoe de band met hun ouders is en in hoeverre ze worden gesteund. Hoewel jonge adolescenten sociale steun wellicht minder nodig hebben voor hun welbevinden, wordt dit niet teruggevonden wanneer ze twee jaar ouder zijn.

Beperkingen van het onderzoek

Er zijn meerdere onderzoeken die hebben gekeken naar het verband tussen persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden van adolescenten. Er zijn echter weinig onderzoeken die de sociale steun hebben meegenomen en daarbij de opsplitsing hebben gemaakt naar ouderlijke steun en steun van vrienden. Bovendien is in huidig onderzoek op twee meetmomenten gekeken en is het onderzoek afgenomen bij een grote steekproef. Ondanks deze sterke kanten zijn er beperkingen aan dit onderzoek die mogelijk invloed hebben op de onderzoeksresultaten.

Zo is de steekproef opvallend homogeen, met voornamelijk Nederlandse hoogopgeleide gezinnen. Hierdoor is de steekproef niet volledig representatief voor de totale populatie. Daarnaast is er mogelijk naar te jonge adolescenten gekeken om de verschuiving van de steunsystemen met betrekking tot welbevinden te kunnen aantonen. Verschillend onderzoek vindt dat de verschuiving van de steunsystemen pas later plaatsvindt (Helsen, Vollebergh & Meeus, 1997; Helliwell en Putnam, 2004). Ten slotte zou het verband tussen de persoonlijkheidsfactoren en het welbevinden beïnvloed kunnen worden door andere factoren.

Zo blijkt uit onderzoek dat geboortevolgorde en meegemaakte gebeurtenissen bij adolescenten mee kunnen spelen in het verband (Kim et al., 2007; Dieserud et al., 2002).

Bovengenoemde beperkingen kunnen in vervolgonderzoek worden verbeterd. Allereerst dient de steekproef een grotere diversiteit aan achtergronden te bevatten, zodat de generaliseerbaarheid van de onderzoeksgegevens kan worden vergroot. Om de verschuiving van de steunsystemen met betrekking tot welbevinden aan te tonen zou vervolgonderzoek zich kunnen richten op een andere leeftijdsgroep. Ten slotte is het van belang om meerdere factoren mee te nemen in het onderzoek naar het verband tussen de persoonlijkheid en het welbevinden van adolescenten.

Conclusie

Dit onderzoek levert een waardevolle bijdrage aan de bestaande kennis omtrent het verband tussen persoonlijkheid en het welbevinden van adolescenten. Zo is er bewijs gevonden dat de persoonlijkheidsfactoren Extraversie en Emotionele stabiliteit een belangrijke rol spelen in het welbevinden, maar dat dit niet los van de leeftijd van de adolescent moet worden onderzocht. Tevens heeft de persoonlijkheidsfactor Vriendelijkheid invloed op het welbevinden. In het huidige onderzoek is aangetoond dat er geen sprake is van een verschuiving binnen de steunsystemen tijdens de vroege adolescentie. Daarnaast is er een opvallend effect van sociale steun op het verband tussen Extraversie en het welbevinden van jonge adolescenten aangetoond. Er werd gevonden dat het verband tussen Extraversie en het welbevinden sterker is voor jonge adolescenten die minder, in plaats van meer, sociale steun ervaren. Gezien deze resultaten zou het van belang kunnen zijn dat interventies gericht letten op minder extraverte jonge adolescenten, zonder sociale steun van ouders of vrienden is de kans op een hoog welbevinden voor hen beperkter. Vanwege de beperkingen in huidig onderzoek moeten de bevindingen met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Daarom wordt er aanbevolen om meer onderzoek te doen naar andere leeftijdsfasen binnen de adolescentie en naar andere factoren die een rol kunnen spelen in het verband tussen de persoonlijkheidsfactoren, de ervaren sociale steun en het welbevinden.

Literatuurlijst

- Argyle, M., & Lu, L. (1990). The happiness of extraverts. *Personality and individual differences, 11*, 1011-1017.doi: 10.1016/0191-8869(90)90128-E
- Atkinson, B. K. (1982). Subcritical crack propagation in rocks: theory, experimental results and applications. *Journal of Structural Geology, 4*, 41-56.doi:10.1016/0191-8141(82)90005
- Benson, P. L., & C. Scales, P. (2009). The definition and preliminary measurement of thriving in adolescence. *The Journal of Positive Psychology, 4*, 85-104.doi:10.1080/17439760802399240
- Bowman, S., Alvarez-Jimenez, M., Wade, D., McGorry, P., & Howie, L. (2014). Forgotten family members: the importance of siblings in early psychosis. *Early Intervention in Psychiatry, 8*, 269-275.doi:10.1111/eip.12068
- Boyce, C. J., Wood, A. M., & Brown, G. D. (2010). The dark side of conscientiousness: Conscientious people experience greater drops in life satisfaction following unemployment. *Journal of Research in Personality, 44*, 535-539.doi:10.1111/eip.12068
- Brown, T. N., Wallace Jr, J. M., & Williams, D. R. (2001). Race-related correlates of young adults' subjective well-being. *Social Indicators Research, 53*, 97-116.
- Bronfenbrenner, U., & Ceci, S. J. (1994). Nature-nuture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological review, 101*, 568.doi:10.1037/0033-295X.101.4.568
- Cantril, H. (1965). The pattern of human concerns. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Cohen, S., Gottlieb, B., & Underwood, L. (2000). Theoretical and historical perspectives. *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*, 3–28.doi:10.1093/med:psych/9780195126709.001.0001
- Corp, I.B.M. (2013). IBM SPSS Statistics for Windows (Version 22.0) [Software]. Armonk, NY: IBM Corp.
- Costa, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: a revision of the NEO personality inventory. *Personality and individual Differences, 12*, 887-898.doi:10.1016/0191-8869(91)90177-D
- Diener, E., & Chan, M. Y. (2011). Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being, 3*, 1-43.doi:10.1111/j.1758-0854.2010.01045

- Diener, E., & Ryan, K. (2009). Subjective well-being: A general overview. *South African Journal of Psychology*, 39, 391-406.doi:10.1177/008124630903900402
- Dieserud, G., Forsén, L., Braverman, M. T., & Røysamb, E. (2002). Negative life events in childhood, psychological problems and suicide attempts in adulthood: a matched case-control study. *Archives of Suicide Research*, 6, 291-308.doi:10.1080/13811110214525
- Gilman, R., & Huebner, E. S. (2003). A review of life satisfaction research with children and adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18, 192-205.doi:10.1521/scpq.18.2.192.2185
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological assessment*, 4, 26.doi:10.1037/1040-3590.4.1.26
- Gerris, J. R. M., Delsing, M. J. M. H., & Oud, J. H. L. (2010). Big-Five personality factors and interpersonal trust in established marriages. *Family Science*, 1, 48-62.doi:10.1080/19424620903424094
- Goldbeck, L., Schmitz, T. G., Besier, T., Herschbach, P., & Henrich, G. (2007). Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of Life Research*, 16, 969-979.doi:10.1007/s11136-007-9205-5
- Haselager, G. J. T., & Van Aken, M. A. G. (1999). Codebook of the research project Family and Personality: Vol. 1. *First measurement wave*. Nijmegen, The Netherlands: University of Nijmegen, Faculty of Social Science.
- Hayes, N., & Joseph, S. (2003). Big 5 correlates of three measures of subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 34, 723-727.doi:10.1016/S0191-8869(02)00057
- Helliwell, J. F., & Putnam, R. D. (2004). The social context of well-being. *Philosophical transactions-royal society of London series B biological sciences*, 1435-1446.
- Helsen, M., Vollebergh, W., & Meeus, W. (1997). Sociale steun van ouders en vrienden en emotionele problemen in de adolescentie. *Kind en adolescent*, 18, 24-31.doi:10.1007/BF03060644
- Hills, P., & Argyle, M. (2001a). Emotional stability as a major dimension of happiness. *Personality and individual differences*, 31, 1357-1364.doi:10.1016/S0191-8869(00)00229-4
- Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social psychology quarterly*, 121-140.doi:10.2307/2787065
- Kim, J., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through

- adolescence. *Developmental Psychology*, 43, 960-973.doi:10.1037/0012-1649.43.4.960
- Ladd, G. W. (1990). Having friends, keeping friends, making friends, and being liked by peers in the classroom: Predictors of children's early school adjustment? *Child development*, 61, 1081-1100.doi:10.2307/1130877
- Lamers, S. M., Bolier, L., Westerhof, G. J., Smit, F., & Bohlmeijer, E. T. (2012). The impact of emotional well-being on long-term recovery and survival in physical illness: a meta-analysis. *Journal of behavioral medicine*, 35, 538-547.doi:10.1007/s10865-011-9379-8
- Lin, N., Simone, R., Ensel, W. M., & Kuo, W. (1979). Social support, stressful life events, and illness: A model and an empirical test. *Journal of Health and Social Behavior*, 20, 108-119.doi:10.2307/2136433
- Lu, L., Shih, J. B., Lin, Y. Y., & Ju, L. S. (1997). Personal and environmental correlates of happiness. *Personality and Individual Differences*, 23, 453-462.doi:10.1016/S0191-8869(97)80011-6
- Niehoff, F. (2014). Stress, persoonlijkheid en fysiologie.
- Pearson, J. (1986). The definition and measurement of social support. *Journal of Counseling and Development*, 64, 390-395.doi:10.1002/j.1556-6676.1986.tb01144
- Roberts, B. W., Wood, D., & Smith, J. L. (2005). Evaluating Five Factor theory and social investment perspectives on personality trait development. *Journal of Research in Personality*, 39, 166-184.doi:10.1016/j.jrp.2004.08.002
- Sandermann, R., Arrindell, W.A., Rachor, A.V., Eysenck, H.J. & Eysenck, S.B.G. (2012). Het meten van persoonlijkheidskenmerken met de: Eysenck Personality Questionnaire. (EPQ). Research Institute SHARE
- Scholte, R. H., Van Lieshout, C. F., & Van Aken, M. A. (2001). Perceived relational support in adolescence: Dimensions, configurations, and adolescent adjustment. *Journal of research on Adolescence*, 11, 71-94.doi:10.1111/1532-7795.00004
- Shonkoff, J. P. & Phillips, D. A. (2000). From Neurons to Neighborhoods:: The Science of Early Childhood Development. *National Academies Press*.
- Smit, M. (1993). Sociale netwerken en sociale steun bij jongeren: een taxatieprocedure voor de jeugdhulpverlening. *Kind en adolescent*, 14, 74-79.doi:10.1007/BF03060503
- Somers, C. L., Owens, D., & Piliawsky, M. (2008). Individual and social factors related to urban African American adolescents' school performance. *The High School Journal*, 1-11.doi:10.1353/hsj.2008.0004

- Van Aken, M. A., Denissen, J. J., Branje, S. J., Dubas, J. S., & Goossens, L. (2006). Midlife concerns and short-term personality change in middle adulthood. *European Journal of Personality, 20*, 497-513.doi:10.1002/per.603
- Vitaro, F., Brendgen, M., & Wanner, B. (2005). Patterns of affiliation with delinquent friends during late childhood and early adolescence: Correlates and consequences. *Social Development, 14*, 82-108.doi:10.1111/j.1467-9507.2005.00292